

СЛОЖНИ ДУМИ В НОВГОРОДСКИТЕ МИНЕИ И В БЪЛГАРСКАТА КНИЖОВНА ТРАДИЦИЯ

Цена ДОСЕВА (София)

През старобългарския период в църковната поезия се наблюдава творческа активност с огромен размах. Най-старите датирани славянски минейни текстове, Новгородските всекидневни минеи от 1095—1097 г. за месеците септември, октомври и ноември¹, впечатляват с изключителното богатство на лексиката си. В семантико-стилистичния регистър на литургичната поезия (богословски наситена, изпълнена със сложни алюзии, с изискани химнографски форми и клиширани етикетни съчетания) се открояват съществителните имена за лица, особено сложните образувания².

¹ Новгородските минеи (по-нататък НМ) се пазят се в Синодалната типографска сбирка на Руския държавен архив за древни актове (РГАДА): Миней за септември 1095—1096 г., л. 9-176 об; XIII в., л. 1-8 об; РГАДА, ф. 381 (Син. Тип.), № 84; Миней за октомври 1096 г., 127 л., РГАДА, ф. 381 (Син. Тип.), № 89; Миней за ноември, 1097 г., 174 л., РГАДА, ф. 381 (Син. Тип.), № 91. Издадени са от В. Ягич (вж. Ягич 1886).

² Те участват във високопоетичната номинация на възпяваните лица — светители, мъченици, преподобни и др.; отличават се с висока фреквентност и значимост за химнографския жанр с неговото стилистично изящество и поетична образност. Употребяват се в съчетания с абстрактни философски понятия, включени са в синонимни и словообразователни двойки, в синонимни редове, в антонимични съчетания, в смислови и синтактични паралелизми, в поредица от обръщения към светците и св. Богородица, в многокомпонентни апелативи, в пароними, *figura etymologica* и т.н. Прави впечатление струпането на имена за лица в едни и същи контексти, срв. напр. в Мин X, 23. X, св. апостол Яков, брат Господен, в стихира на 4 глас, подобен, даст зна: *Иа дѣлѣча прозѣрѣ житиѣ твоѣ. шакѣи. брата тѣ приналъ юсть хс члвкъщѣ. людрѣи провѣдѣкъ. шурѣлѣкъ сѣношавѣшѣкъ вѣрна и начѣлопастѣръкъ поставѣкъ. и оучѣшѣкѣ нѣнадрѣчѣшѣкъ сѣношѣкѣтъкъ тѣнналѣкъ. югоже нѣнкѣ. спс.* Относителният

Ако се проследи присъствието на сложни думи от НМ, които не фигурират в класическия старобългарски корпус, в познатите ни лексикографски наръчници и картотеки, ще се установи липсата на сведения за лексемите *воговлажнѣць, вогоннапидѣць, вогонпашъникъ, въсѣсѣдѣтель, лъвъзномлжчникъ, лъвъногадавъць, пастырначальникъ*. Прави впечатление, че речникът на И. Срезневски (вж. Срезн) регистрира само с материал от НМ следните имена: *вѣкъцносѣникъ, воинначальникъ, въсѣдѣтель, въсезидѣтель, въспредѣтель, вѣкъцѣдавъць, вѣкъцѣдатель, вѣкъцносѣца вѣкъцносѣць, доврозабралъникъ, довроповѣдъникъ, жикодатѣль, законоположитѣль, зѣлокъзвнѣникъ, истиньнородитѣльница, лъвъногострастъникъ, лжчниколовъць, началопастыръ, никѣстородитѣльница, отъчкъстволювъць, повѣдоносѣца, поднигоположъникъ, пръкородѣтель, свѣтодатель, скатоповѣдъникъ* (И. Срезневски пояснява: *вм. сватоповѣдъникъ?*), *свѣцнодѣлатѣль, свѣцнодѣтель, свѣцнослоужитѣль, свѣцнотанбѣникъ, свѣцнооученикъ, свѣцнопшитѣль, страденосѣца, страстодавъць, соуцельсьникъ, съирьтоносѣць, таннословъць, троудоположъникъ, тѣждѣстрастъникъ, христовидѣць, чистовидѣць, чистотанникъ*. В лексикографския материал на Фр. Миклошич (вж. Микл) са включени съществителните (при част от тях няма посочени източници): *воговлаголѣникъ, воговласъникъ, вогодѣлатѣль, вогоннапидѣць, вогонносѣца, воготроковъца, воготроповѣдатель, воготроповѣдъникъ, вогородитѣльница, вогоуѣвница, воинначальникъ, въсѣидѣць, въсѣроуѣитѣль, въсѣдѣтель, въсезидѣтель, вѣкъцѣдатель, вѣкъцносѣца, вѣкъцносѣць, довроповѣдъникъ, доуѣворьць, доуѣшоуѣвъць, жикодавъць, жикодатѣль, жиконисѣць, законоположитѣль, законоположъникъ, иконоборьць, миродръжъць, лъвъногострастъникъ, лжчниколовъць, пастырначальникъ, плодедавъць, повѣденосѣць, поднигоположъникъ, празьдиоловъць, пръвопрѣстольникъ, пръвострадалъць, ратокорьць, роседакъца, ржкодѣлатѣль, самодѣтель, свѣтодавъць, свѣтодатель, свѣтоносѣць, свѣцносѣца, скатоповѣдъникъ, свѣцноповѣдъникъ, стратотръница, таннословъць, триназъчъникъ, троудоположъникъ, хладдакъца, чинначальникъ*. В СЯС с регистрации единствено по НМ са отъчкъстволювъць и празьдиоловъць, при свѣтодавъць и триназъчъникъ са цитирани и НМ, а сложните образувания *въсѣроуѣитѣль, доуѣшоуѣвъць, иконоборьць, пръвопрѣстольникъ* и *свѣтодатель* са дадени по други източници.

дѣя на сложните лексеми за лица (126 в НМ) е приблизително една трета от имената за лица, усложнени със суфикси, в тези ръкописи, като преобладават образуванията на -ѣць, следвани от -никъ, -тъль и -(ѣ)ница. Една трета от съществителните за лица от женски род на -(ѣ)ница (-овница, -тъльница) също са композитни образувания (вж. Досева 2012, 2012а, 2013, 2013а).

Среднобългарските книжовници използват богатството на лексикалния фонд, наследен в книжовния език от старобългарската епоха. Немалко от новосъздадените вероятно при превода на химографските текстове лексеми (понякога с променена семантика), се запазват в перспективата на процесите в разво­я на българския език, в по-нататъшната книжовно-езикова традиция. Ако се проследи съдбата на редки композита от НМ в историята на българския език³, ще се открие присъствието им в среднобългарската писменост⁴, като те са и белег на „високите“ жанрове. Някои се употребяват и в по-късни преписи от различни правописни редакции, но с несъмнен старобългарски произход.

Представените тук 46 сложни лексеми (които са около половината от незасвидетелстваните в корпуса на старобългарския канон композитни образувания от НМ)⁵ са с единични или под пет регистрации в трите минея с изключение на *вѣнѣцносѣць*, *живодавьць*, *погѣдоносѣць*, *правдънолювьць* и *сѣктодавць*.

погоглагольникъ Мин IX (1), Мин XI (1) — Панегирик за св. Кирил от св. Климент (СЯС).

погоотроковица Мин IX (2), Мин XI (2) — ЕвТ (1); Ефрем (с. 125, 128, 130, 138, 145, 146); Ман (1); Параклис за царица Теофана (Кожухаров 2004, с. 143); СРБ (2456, 2506); СТ (1).

³ Р. Павлова, която разработва цялостна методика за привличането на древноруските писмени паметници като източник за изучаване и обогатяване на историята на българския език, изтъква също така съпоставката на тяхната лексика с лексиката на среднобългарските паметници като един от критериите за принадлежността на дадена дума или значение към старобългарския език (вж. Павлова 1983, с. 38).

⁴ Например композита с под пет фиксации в НМ, непознати на КСП, са употребени в съчиненията на Григорий Цамблак. Това са *погоотроковица*, *погооувицица*, *вѣнѣцѣдавць*, *законоположитѣкъ*, *законоположъникъ*, *иконеперѣць*, *лиредръжъць*, *погѣдоносѣць*, *подвигоположъникъ*; там се откриват и по-честотните *вѣнѣцносѣць*, *живодавьць* (вж. Спасова 1999).

⁵ Отчетени са само нерегистрираните в КСП лексеми. В скоби се дава броят словоупотреби в съответния текст. Съпоставката със среднобългарски минеи, приемствеността между старобългарската и среднобългарската традиция по отношение на състава, структурата и функционирането на сложните имена в тях, е предмет на отделни наблюдения. Прегледани са и други публикации и издания на текстове, като в тях разглежданите лексеми не се откриват, напр.: Болонски пс.; Димитров 2010; Добром; ЖРВ; ЖСтД; Илиева 2013а; Илиева 2013а; Йов; Рибарова 2005; Тасева 2000; също histdict.unisofia.bg.

вогпроповѣдникъ Мин IX (1), Мин X (1), Мин XI (2) — ПНЧ.

вогородитѣльница Мин IX (1), Мин XI (5) — ЕвТ (1); Ефрем (с. 102); Нор. пс. (I, с. 121); Параклис за парица Теофана (Кожухаров 2004, с. 142); Параклис за св. Петка Епиватска (Кожухаров 2004, с. 151, 152); Служба за св. Петка Епиватска (Кожухаров 2004, с. 127); Служба за Стефан Дечански (Кожухаров 2004, с. 221); СТ (1); Зографска грамота на Иван Александър от 1342 г. (Иванов 1970, с. 587).

вогочувница Мин X (1) — ЕвТ (1); ПслКЕ (1); СВП (1246).

воинначальникъ Мин IX (1) — Софийски (Кукленски) Песнивец (Бележки 2003, 40-41).

всгнѣдѣцъ Мин IX (3), Мин X (1), Мин XI (1) — Догм; ЙЕкз (1); Молебен канон за арх. Михаил и Гавраил (Кожухаров 2004, с. 176); Сб. № 47 (Бележки 2003, с. 67).

всгочувитѣль Мин IX (1) — Слѣпч, Христ, Шиш (СЯС); за лексемата в Апостола вж. и (Христова-Шомова 2004, с. 431).

всгдѣтѣль Мин IX (1), Мин X (3), Мин XI (3) — ЕвТ (1); Битолски триод, Орбелски триод.

всгзвнждитѣль Мин IX (1) — Ман (1).

вкнѣцѣдавацъ Мин XI (1) — СТ.

вкнѣцѣдатѣль Мин XI (1) — Софийски (Кукленски) Песнивец (Бележки 2003, с. 40).

вкнѣцѣносѣца Мин XI (1) — Параклис за св. Петка Епиватска (Кожухаров 2004, с. 150); Стиш, IX (1).

вкнѣцѣносѣцъ Мин IX (4), Мин X (6), Мин XI (9) — Служба за Йоан Сучавски и Служба за Стефан Дечански (Кожухаров 2004, с. 197, 217); Ефрем (с. 117, 118, 122); СВМД (268а-б); Стиш, IV (1), VIII (1); ТълкПП (216620).

допрпоповѣдникъ Мин X (1) — Ман (2); Разказ за Зографските мъченици (Иванов 1970, с. 438).

доуховорѣцъ Мин XI (1) — Стиш, III (1); Второ житие на св. Наум (Иванов 1970, с. 313).

доушигочувѣцъ Мин XI (1) (за саганата) — Берл. сб. (1); Лествица 3/11 (Мострова 2004, с. 408); Стиш, XII (1).

живодавацъ Мин IX (6), Мин X (7) — Герм. Сб. (1); ЕвТ (2); ПслКЕ (2); СБТ (18а).

живкописѣцъ Мин XI (1) — Лондонско четириевангелие (Бележки 2003, с. 47); ГрБог (Слово за Григорий Нисийски, Слово за Киприан, Епитафия

на Василий Велики); Гр.Наз. (11v14); Догм (416v5, 9); Лествица 3/10 и Лествица 3/11 (Мострова 2004, с. 407).

законоположителъ Мин X (1) — ГрБог (Слово за Макавенте, Слово за Атанасий Александрийски); ГрНаз (117v6); Диал (1v1); Диоптра; ПСЕ (25.2); СБП (223а); Стиш, II (1), XII (1).

законоположникъ Мин XI (1) — ГрБог (Слово за Григорий Нисийски, Слово за Юлиан Отстъпник, Слово за Атанасий Александрийски, Епитафия на Василий Велики); ГрНаз (116r26); ЕвТ (1); ЖГС (Карамфилова 2010, с. 191); ЖИМ (1); Лествица 3/10 (Мострова 2004, с. 405); СПП (1906); Стиш, I, (1).

възлюбенъ Мин IX (1) — Скитски патерик (Петков 2006, с. 128).
иконоворъцъ Мин X (1) — Ман (2); Троянска притча; СтПр; СПО (85а); Стиш, I (3), III (1), IV (1), V (1), VII (2), VIII (3), IX (1), XII (1).

лиродръжць Мин XI (1) (отнася се за сатаната) — Герм. сб. (1); ГрБог 'миродържец' (Първо слово за Пасха, Слово за нишелобиецо, Слово за Юлиан Отстъпник, Първо слово на Кръщение); ЕвТ (1); СЧМ (102а); ЖИР (1); Панегирик за св. Кирил от св. Климент (СЯС).

мъчениколюбць Мин X (2) — Служба за Йоан Сучавски и Служба за Стефан Дечански (Кожухаров 2004, с. 193, 205).

настърничальникъ Мин X (1) — ЕвТ (1); ЖИМ (1); ПНЧ (2967); Стиш, IX (1).

плододавьць Мин XI (1) — ЕСир (1).

повѣдоносца Мин IX (1) — Стиш, X (1).

повѣдоносць Мин IX (3), Мин X (2), Мин XI (5) — Ман (3); Герм. сб. (2); Зографска грамота на Иван Александър от 1342 г. (Иванов 1970, с. 588—589, 590); Разказ за Зографските мъченици (Иванов 1970, с. 438); Виргинска грамота на Константин Асен преди 1277 г. (Иванов 1970, с. 585); Стиш, I (2), VI (1), XII (1); СГ.

подингоположникъ Мин XI (1) — Служба за св. Петка Епиватска (Кожухаров 2004, с. 131); в Параклис за св. Петка Епиватска (Кожухаров 2004, с. 150); ГрБог (Слово за Юлиан Отстъпник, Слово за Киприан); ЕвТ (3); МЙн (35.1); ПслН (3); Лествица 3/10 (вж. Мострова 2004, с. 407); Стиш, I (1), IV (2), VI (1), VIII (1); ТълкПП (173a15).

праздънолюбць Мин IX (2), Мин X (1), Мин XI (3) — ПСМГ (Иванов 1970, с. 334).

приснедѣница Мин IX (1) — Лобковски пролог, Пролог от 1383 г., Тълковна паля от 1406 г. (СлДрЯ).

първопрѣстољникъ Мин XI (1) — СтПр; Охр.; Борилев синодик (л. 68а); ГрБог (Първо слово за кръщение, Епитафия на Василий Велики); ЕвГ (1); ЖИМ (1); ЖИР (1); ЖП (1); ПНЧ (л. 14а4); ПелѢП (4); Стиш, I (1), VIII (3), IX (1).

пкесловѣць Мин XI (1) — ПНЧ; Стиш, I (2).

ратоворѣць Мин IX (2), Мин X (1), Мин XI (1) (отнася се за сатаната) — СтПр.

росодавица Мин IX (2), Мин X (1), Мин XI (1) — Орбелски триод (Попов 1985, с. 292).

рмкодѣлатель Мин XI (1) — Ман (1), 'занаятчия'.

самодѣтель Мин IX (1) — ГрБог (Епитафия на Василий Велики) (Спасова 1999, с. 164).

свѣтодавьць Мин IX (4), Мин XI (3) — Струм. ап. и Охр. (СЯС); ЕСир (2).

свѣтоносѣць Мин IX (1), Мин X (1) — Ман (1); но в ГСинкел (1) (отнася се за Луцифер); Лествица 3/10 и Лествица 3/11 (Мострова 2004, с. 405).

свѣтинопроводѣникъ Мин X (2), Мин XI (1) — Стиш, II (1).

свѣтинослужитель Мин IX (3) — Ман (3).

страстотръпица Мин IX (11), Мин XI (1) — Бдински сб. (Цет 1970, с. 269); ПелН (5).

хладодавица Мин IX (3), Мин X (1), Мин XI (1) — Зайковски требник.

чиноначальникъ Мин X (1) — ГрБог (Епитафия на Василий Велики); Дечански псалтир XIII—XIV в. (ИБЕ, с. 372); Догм (374625); Ман (9); СтПр; Молебен канон за арх. Михаил и Гавриил (Кожухаров 2004, с. 177, 178); Стиш, I (1), III (2), IX (1); Второ житие на св. Наум (Иванов 1970, с. 313).

члдолюбѣць Мин X (1) — ЕСир (2).

Приложение
Сложни думи в Новгородските минеи,
нерегистрирани в КСП⁶

каснословаць (1) ⁷	μυθολόγος
когослаженикъ (1) ⁸	θεομακάριστος
когослажениць (1)	θεομακάριστος
когослаговльникъ (2)	θεηγόρος (!)
когосласьникъ (1)	θεηγόρος (!)
когосдѣлатель (1) ⁹	θεουργός
когоннавидць (1)	θεομισής
когонсица (1)	θεόπαιδος
когосотроконица (4)	θεόπαιδος, θεόπαις
когосовѣдъникъ (1)	—
когосовѣдатель (1) ¹⁰	θεοκήρυξ
когоспридѣтъникъ (2)	θεόλεπτος
когоспроповѣдатель (1)	θεοκήρυξ
когоспроповѣдъникъ (4)	θεοκήρυξ
когородитѣльница (6)	θεογεννήτωρ, θεοκνήτωρ, θεομήτωρ
когосрожденица (1) ¹¹	Κτίστου λοχεύτριαν

⁶ Лексемите са със старобългарска нормализация, в скоби е броят словоупотреби, а знакът (—) показва, че не се открива гръцки еквивалент. Проследено е варирането на сложните имена в едни и същи песнопения в южнославянски и източнославянски минейни преписи. Първата посочена словоформа е в НМ. За съпоставка са използвани минеите: Брат, Зогр 88, Ил, Мин № 4, Мин № 5, Мин 518, Мин 895, Мин 897, Мин 4187, Пут, Син 85, Син 92, Скоп, Соф 188. Разночетенията и причините за появата им са предмет на други наблюдения.

⁷ Не са представени с лексеми в старобългарския ръкописен корпус първите компоненти: коню-, вѣнцѣ-, доухъ-, иню-, алчичико-, отъчетко-, подино-, правдыно-, рато-, росо-, сѣкто-, свѣто-, страда-, сою-, тино-, трѣдо-, тьзо-, хлѣдо-, чино-. Единичните композита (т.е. първият компонент участва в едно или две сложни образувания) са 82, т.е. значително преобладават.

⁸ вѣслѣжичи Мин XI — вѣслѣжичи Зогр 53 — вѣслѣжичи Мин 897. Лексемата когослаженикъ не се открива в идентични контексти в разгледаните източници.

⁹ вѣдѣлатель Мин XI — вѣдѣлатель Брат.

¹⁰ вѣповѣдателью Мин XI — вѣповодателью Зогр 53 — вѣповѣдателью Мин 516 — вѣспроповѣдатель Мин 897 — вѣспроповѣдателью Мин R 4187.

¹¹ вѣржанницѣу Мин IX — вѣржанницѣу Син 85 (Ягич 1886, с. 76) — вѣржанницѣу Зогр 53 — вѣржанницѣу Брат.

ко̀рѣоуѣница (1)	θεοκτόνος
конионачальникъ (1)	στρατιάρχης
късєвѣдѣць (5)	παντελόπτης
късєрѣдритєль (1)	πανώλης
късєдѣѣтель (7)	πανουργός
късєзѣждитєль (1)	-
късєсѣдѣѣтель (1)	πανουργός
късєрѣдритєль (2) ¹²	πανοικτίμων, παντοκράτωρ (!)
кѣньцєдавѣць (1)	ἀνθλοθέτης!
кѣньцєдатєль (1)	στεφανοδότη
кѣньцєносѣца (1)	στεφانهφόρος
кѣньцєносѣникъ (1) ¹³	-
кѣньцєносѣць (19)	στεфانهφόρος (θ στεφηφόρος), ἀνθλοφόρος
дєврєзаврєльникъ (1) ¹⁴	περιτειχισμα (!)
дєврєноикѣдѣникъ (1)	καλλίνικος
дєрѣхєборѣць (1)	πνευματομάχος
дєрѣшнєрѣць (1)	ψυχοφύρος
жєкєдавѣць (13)	ζωοδότης, ζωοποιός, ζωηφόρος
жєкєдатєль (1)	ζωοδότης
жєкєносѣць (1)	ζωγράφος
закєнєдатєль (1)	νομοθέτης
закєнєпєлєжитєль (1) ¹⁵	νομοθέτης
закєнєпєлєжьникъ (1)	νομοθέτης
зѣлокѣзѣньникъ (1) ¹⁶	ἀρχέκακος
икєнєкєрѣць (1)	-
истєнєнєрєдѣтєльнѣца (1) ¹⁷	κυριοτόκος (!)
лєвѣзнєлєжѣникъ (1) ¹⁸	φιλόμαρτυς
лєрєдрѣжьць (1)	κοσμοκράτωρ
лєгѣнєрєдавѣць (1)	-

¹² късєрѣдритєль Мин IX — късєдѣржитєль Снн 85 (Ягич 1886) — късєрѣдритєль Мин № 5.

¹³ кѣньцєносѣникъ Мин IX — кѣньцєникъ Соф 188, Снн 85 (Ягич 1886, с. 60).

¹⁴ дєврєзаврєльникъ Мин IX — заврєлє Зогр 53.

¹⁵ закєнєпєлєжитєль Мин X — закєнєпєлєжьникъ Мин 518 — закєнєпєлєжьцє Скоп.

¹⁶ зѣлокѣзѣньникъ Мин IX — зєлєкѣзѣнє Зогр 53.

¹⁷ истєнєнєрєдѣтєльнѣца — Мин XI — истєнєнє рєдѣтєльнѣца Брат — гєснєрєдѣтєльнѣца Мин 897.

¹⁸ лєвѣзнєлєжѣнѣца Мин XI — лєвѣзнєлєжѣнѣца Брат.

лѣногострастьникъ (2) ¹⁹	πολύαθλος
лѣчннколювецъ (2) ²⁰	φιλόμαρτυς
началопаствырь (1) ²¹	ποιμενάρχης
нѣкѣтородитѣльница (1)	νυμφοτόκος
облаконосъць (облакъносъць) (1) ²²	διφρελάτης (!)
отъчьстколюкыць (2)	-
пастырьначальникъ	
(пастырьначальникъ) (1)	ποιμενάρχης
плододавць (1)	καρποδοτής
повѣдоносица (1)	νικηφόρος
повѣдоносъць (10)	νικηφόρος, ἀθλοφόρος
подпиргоположьникъ (1)	ἀγωνοθέτης
правднлолювецъ (6)	φιλόρθος, ὀρθοδόξος (!)
приснодѣвица (1)	ἀειπαρθένος
прѣкопостыникъ (1) ²³	πρωτονηστευτής
прѣкопрѣстоельникъ (1)	πρωτόθρονος
прѣкородитель (1) ²⁴	προγεννήτωρ
прѣкостоианникъ (1) ²⁵	πρωτοστάτης
прѣкострадалникъ (1) ²⁶	πρώταθλος
прѣкострадалць (1) ²⁷	πρώταθλος
прѣкнословъць (1) ²⁸	ὑμνολόγος
равносоужитѣль (1) ²⁹	ὁμοδιαίτος
ратоворъць (4)	πολεμήτωρ
росодавица (4)	δροσοβόλος
рѣкодѣлатѣль (1)	χειραγωγός
самодѣтель (1) ³⁰	αὐτουργός
скѣтсодавъць (7)	φωτοδότης, φεγγοβόλος

¹⁹ лѣногострастьникъ Мин XI — лѣногострътън Брат.

²⁰ лѣчннколюкыци Мин X — члѣнѣколюкыци Брат.

²¹ началопастыря Мин X — пастыря Зогр 53 — пастырьначальника Мин 518.

²² Пророк Илия е наречен *облаконосец*, вероятно по аналогия с гръмо-пержеца облаконосец Зевс (Мифы, I, с. 464).

²³ Отнася се за Павел Тивейски.

²⁴ Отнася се за Адам.

²⁵ прѣкостоианникъ Мин XI — прѣкостельникъ Син 92 (Ягич 1886, с. 452).

²⁶ Отнася се за първомъченик Стефан.

²⁷ Отнася се за първомъченик Стефан.

²⁸ прѣкнословъца Мин XI — прѣкъць Зогр 53, Скоп, Брат — хвалословкысьникы Мин 895.

²⁹ равносоужитѣль Мин IX — равкъкъ сажжитѣль Ил.

³⁰ чюдѣтъ самодѣтели Мин IX — чюдѣтъ самодѣтелишии Зогр 53.

свѣтодатель (2)	φωτοδότης
свѣтоносѣць (2)	φωτοφόρος, φωστήρ (!)
свѣќиносѣца (2) ³¹	ламπαδηφόρος
свѣтоносѣдѣникъ	
(вм. свѣтоносѣдѣникъ) (1)	ιεροφάντωρ
свѣцѣносѣдѣтель (1)	ιερουργῶν
свѣцѣносѣдѣтель (9)	ιερουργός
свѣцѣнопрѣносѣдѣникъ (3) ³²	ιεροκήρυξ
свѣцѣнослужитель (3)	ιερουργός
свѣцѣнотанѣникъ (4) ³³	ιερομύστης
свѣцѣнотаникъ (3) ³⁴	ιερομύστης
свѣцѣнооученикъ (6)	ιερομύστης
свѣцѣнопакитель (2) ³⁵	ιεροφάντωρ
свѣцѣношланикъ (1)	ιεροφάντωρ
страдоносѣца (1) ³⁶	-
страстодавецъ (1)	ἀθλοθέτης
страстотръпица (12)	ἀθλοφόρος (θ ἀθληφόρος)
сѣчѣмьслѣникъ (1) ³⁷	ματαιόφρονος
сѣмрътоносѣць (1)	θανατηφόρος
танногларѣликъ (2)	μυστολέκτης
таннописѣць (1)	μυστογράφος
таннослокѣць (1)	μυστολέκτης
трѣдзвѣчникъ (1)	-
троудоположникъ (2)	ἀγωνοθέτης
тѣждѣстрастѣникъ (1) ³⁸	συνάθλος
тѣзонаникъ (2) ³⁹	ὀμῶνυμος
хладодавица (5)	δροσοβόλος
христокидѣць (2)	χριστοῦ αὐτόπτα
чинноначѣльникъ (1)	ταξίαρχης

³¹ сѣиноносѣца вм. свѣќиноносѣца Мин XI — свѣќтоносѣце Зогр 53.

³² Мин X, 23.X, песѣн 1, 3 тропар: сѣинопрѣносѣдѣникъ — прѣносѣдѣникъ Брат; Мин X, 25.X, стихира: сѣинопрѣносѣдѣника — сѣинника и прѣносѣдѣника Брат.

³³ сѣинотанѣникъ Мин XI — таннооучитель Мин 897.

³⁴ сѣинотаникъ Мин X — сѣинотанѣникъ Зогр 53 — сѣинон. танѣникъ Мин 897.

³⁵ сѣинопакитель Мин XI — сѣинопакитель Брат.

³⁶ страдоносѣца Мин IX — сѣиноносѣце Брат.

³⁷ сѣчѣмьслѣникъ Мин X — сѣчѣмьслѣникъ Мин № 4.

³⁸ тѣждѣстрастѣникъ Мин X — страстотръпиць (sic!) Зогр 53 — стрѣтрѣкци Мин № 4 — сѣстрадѣликъ Брат — тѣждѣстрадѣликъ Мин 518.

³⁹ тѣзонаникъ Мин XI — тѣзонаникъ Зогр 53 — тѣзонаникъ Мин № 4 — тѣзонаникъ Мин 897.

чистовидъць (1)	ἱερομύστης
чистотанинъць (2) ⁴⁰	ἱερομύστης
чадомовъць (1)	φιλότεκνος

ЦИТИРАНИ МИНЕИ

Брат — Служебен миней за септември-ноември, частта от XIII в., Белград, НБС, Рс 647, сръбски правопис; Зогр 53 или 88 (I.e.7) — Служебен миней за септември, октомври и ноември от средата на XIII в. от сбирката на Зографския манастир на Атон, сръбски правопис; Ил — Илина книга, Москва, РГАДА, Тип. 131, XI—XII в., руски правопис; Мин № 4 — Служебен миней за септември, октомври и ноември с Пролог от Патриаршеската библиотека в Йерусалим, № 4, XIII—XIV в., сръбски правопис; Мин № 5 — Служебен миней от септември-октомври от втората четвърт на XIV в., НБС, Рс № 5, сръбски правопис; Мин 518 — Служебен миней за октомври, НБКМ № 518, 2—23.X., XIII—XIV в., сръбски правопис; Мин 895 — Служебен миней за декември-февруари, НБКМ № 895, началото на XIV в., сръбски правопис, със следи от български протограф; Мин 897 — Служебен миней за ноември от края на XIV в., НБКМ № 897, среднобългарски правопис; Мин R 4187 — Служебен миней за октомври-декември със синаксар, Загреб, НСБ № R 4187, средата на XIV в., сръбски правопис; Пут — Путятин миней, Санктпетербург, РНБ, Соф. 202, XI в., руски правопис; Син 85 — Миней за септември, XII-XIII в., Москва, РГАДА, ф. 381 (Син. тип), № 85, руски правопис (Ягич 1886); Син 92 — Миней за ноември, Москва, РГАДА, ф. 381 (Син. тип.), № 92, XII в., руски правопис (Ягич 1886); Скоп — Скопски празничен миней, НБКМ № 522, XIII в., среднобългарски правопис; Соф 188 — Служебен миней за септември и октомври, Санктпетербург, РНБ, Соф. № 188, началото на XII в., с музикална нотация, руски правопис (Ягич 1886).

⁴⁰ Чистотанинче части Мин IX — чистотою ѿ Мин № 4.

ЛИТЕРАТУРА

- Бдински сб.: Бдински сборник от 1360 г. (Цет 1970).
- Бележки 2003: Христова, Б., Д. Караджова, Е. Узунова. Бележки на българските книжовници X—XVIII век. Том I. X—XV век. София, 2003.
- Берл. сб.: Миклас, Х., Л. Тасева, М. Йовчева. Берлински сборник. Среднобългарски книжовен паметник от началото на XIV век с допълнения от други ръкописи. София, Wien, 2006.
- Битолски триод: (Попов 1985).
- Болонски пс.: Jagić, V. *Psalterium Bononiense. Interpretationem veterem slavicam cum aliis codicibus collatam, adnotationibus ornatam, appendicibus auctam.* Wien, 1907.
- Борилев синодик: Божилов, Ив., А. Тотоманова, Ив. Билярски. Борилев синодик. Издание и превод. София, 2010.
- Герм. сб.: Мирчева, Е. Германов сборник от 1358/1359 г. Изследване и издание на текста. София, 2006.
- ГрБог: Среднобългарски превод на 16-те слова на Григорий Богослов (Спасова 1999).
- ГрНаз.: Sels, L. Gregory of Nissa. *De hominis pificio. О овразк чловѣка. The Fourteenth-century Slavonic Translation. Index. Slavonic-Greek and Greek-Slavonic Version 1-09/2009* (http://www.boehrlau.at/download/159520/978-3-412-20605-5_Bonus.pdf).
- ГСинкел: Тотоманова, Анна-Мария. Славянската версия на Хрониката на Георги Синкел. София, 2008.
- Диал: Weiher, E. *Die Dialektik des Johannes von Damaskus in kirchenslavischen Übersetzung. (= Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. 8).* Wiesbaden, 1969.
- Димитров 2010: Димитров, К. Речник-индекс на Словата на авва Доротеи (по ръкопис 1054 от сбирката на М. П. Погдин). Велико Търново, 2010.
- Диоптра: Диоптра на Филип Монотроп по ръкопис № 1025 от средата на XIV в. от НБКМ (Мострова 2005).
- Добром: Добромирово евангелие. Български паметник от началото на XII век. Подготви за издаване Боряна Велчева. София, 1975.
- Догм: Weiher, E. *Die Dogmatic des Johannes von Damaskus in kirchenslavischen Übersetzung des 14. Jahrhunderts. Herausgegeben unter Mitarbeit von F. Keller und H. Miklas. Freiburg i. Br., 1987. (=MLSDV. Fontes et dissertationes, 25).*

- Досева 2012:** Досева, Ц. Композита със значение на лице в ранни славянски минейни преписи (Някои наблюдения). — В: Преславска книжовна школа. Т. 12, Шумен, 2012, с. 90—109.
- Досева 2012а:** Досева, Ц. Имева со значением лиц в древнерусских списках миней (композиции с суффиксом -тъль). — В: Славянское и балканское языкознание. Палеославистика: Слово и текст. Москва, 2012, с. 79—100.
- Досева 2013:** Досева, Ц. Сложни съществителни имена за лица със суфикс -ъць в древноруски минейни преписи. — В: Преславска книжовна школа. Т. 13, Шумен, 2013, с. 155—171.
- Досева 2013а:** Досева, Ц. Имена за лица в Новгородските миней от 1095—1097 г. Автореферат на дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. София, 2013.
- ЕвТ:** Евтимий Търновски (Харалампиев 1990, 143—145; Спасова 1999).
- Ефрем:** Матейч, Предраг. Българският химнописец Ефрем от XIV век. Дело и значение. София, 1982.
- ЕСир:** Радева, Н. Редки съществителни имена и *haraх legomena* в старобългарския превод на Паренесиса на Ефрем Сирий. автореферат на дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Велико Търново, 2004; *Paraenesis die altbulgarische übersetzung von werken Ephraims des Syreris*. 5 Band. Her. von R. Aitzetmüller. Freiburg, 1990. (*Monumenta Linguae slavicae dialecti veteris*). Т. XXVIII (XX, 5).
- Ефрем:** Матейч, Предраг. Българският химнописец Ефрем от XIV век. Дело и значение. София, 1982.
- ЖГС:** Житие на Григорий Синаит от Патриарх Калист Карамфилова (2010).
- ЖИМ:** Житие на св. Иларион Мъгленски от Патриарх Евтимий (Карачорова 2011).
- ЖИР:** Житие на св. Иван Рилски от Патриарх Евтимий (вж. Карачорова 2011).
- ЖП:** Житие на св. Петка Епиватска (Търновска) от Патриарх Евтимий (Карачорова 2011).
- ЖРВ:** Житие на Ромил Видински от Григорий Доброписец (Цибранска, Карамфилова 2007).
- ЖСтД:** Житие на Стефан Дечански от Григорий Цамблак (Спасова 1999).
- Зайковски требник:** Цибранска-Костова, М., Е. Мирчева. Зайковски требник от XIV век. Изследване и текст. София, 2012.
- Зографска грамота на Иван Александър от 1342:** (Иванов 1970).
- ИБЕ:** История на българския език. Текстовете, анализ, речник. София, 1982.

- Иванов 1970: Иванов, Й. Български старини из Македония. Фототипно издание. София, 1970.
- Иез: Тасева, Л., М. Йовчева. Книгата на пророк Иезекиил в южнославянската средновековна книжнина. София, 2003. — В: Старобългарският превод на Стария завет. Т. 2. Книга на пророк Иезекиил с тълкувания. София, 2003.
- Илиева 2013: Илиева, Т. Терминологичната лексика в Йоан Екзарховия превод на "De fide orthodoxa". София, 2013.
- Илиева 2013а: Илиева, Т. Старобългарско-гръцки словоуказател към Книгата на прор. Иезекиил. София, 2013, 648 с. (=Старобългарският превод на Стария Завет. Т. 3. Под общата редакция на Св. Николова).
- Йов: Христова-Шомова, И. Книга Йов с тълкувания в славянски превод (по Владиславовия препис от 1456 г., ръкопис № 4/14 от сбирката на Рилския манастир). София, 2007.
- Карамфилова 2010: Карамфилова, П. Сложните думи в житието на Григорий Синаит от патриарх Калист. — В: Проблеми на балканското и славянското езикознание. 14—15.Х. 2008. Велико Търново, 2010, 182—194.
- Карачорова 2011: Карачорова, И. Сложните думи в съчиненията на Патриарх Евтимий. — В: Търновска книжовна школа. Т. 9. Търново и идеята за християнския универсализъм XII—XV век. Велико Търново, 2011, 205—224.
- Кожухаров 2004: Кожухаров, Ст. Проблеми на старобългарската поезия. Т. I. София, 2004.
- Лествица 3/10: Лествица на Йоан Синайски по ръкопис № 3/10 от 80-те години на XIV в. от сбирката на Националния музей „Рилски манастир“ (Мострова 2004).
- Лествица 3/11: Лествица на Йоан Синайски по ръкопис № 3/11 от 1364 г. от сбирката на Националния музей „Рилски манастир“ (Мострова 2004).
- Лондонско четириевангелие: Лондонско четириевангелие от 1356 г.: (Бележки 2003).
- Ман: Среднеболгарский перевод Хроники Константина Манассии в славянских литературах. Подготовка текстов М. А. Салминой. Словоуказатели О. В. Творогова. София, 1988.
- Микл: Miklosich, Fr. Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. Wien, 1977.
- Мифы: Мифы народов мира. Энциклопедия. Том второй. К-Я. Гл. ред. С. А. Токарев. Москва, 1982.
- МЙН: Мъчение на Йоан Нови (вж. Спасова 1999).

- Молебен канон за арх. Михаил и Гавриил: Молебен канон за арх. Михаил и Гавриил в Молебник от НБКМ № 996 (Кожухаров 2004).
- Мострова 2004: Мострова, Т. Сложни думи в преводи от XIV в. — В: Преводите през XIV столетие на Балканите. София, 2004, 397—412.
- Мострова 2005: Мострова, Т. Съществителни от глаголна основа в паметници от XIV век. Дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. София, 2005 (в ръкопис).
- Нор. пс.: Норовская псалтырь. Среднеболгарская рукопись XIV века в двух частях. Ч. I-II. Издание подготовили Е. В. Чешко, И. К. Бунина, В. А. Дыбо, О. А. Князевская, Л. А. Науменко. София, 1989.
- Орбелски триод: (Попов 1985).
- Охр.: Охридски апостол (СЯС).
- Павлова 1983: Павлова, Р. Некоторые проблемы изучения языковых взаимодействий болгар и русских (X—XIV вв.). — В: Славянска филология. Т. XVII. Езикознание. София, 1983, 33—44.
- Параклис за св. Петка Епиватска (Търновска): Параклис за св. Петка Епиватска (Търновска) от инок Макарий в Молебник № 996, НБКМ (Кожухаров 2004).
- Параклис за царица Теофана: Параклис за царица Теофана от Патриарх Евтимий в ръкопис № 215 от Румънската академия на науките (Кожухаров 2004).
- ПНЧ: Pavlova, R., S. Bogdanova. Die Pandekten des Nikon von Schwarzen Berge (Nikon černogorec) in der ältesten slavischen Übersetzung. Т. 1, 2 (= Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Bd.6). Frankfurt am Main-Berlin, 2000.
- ПНЧ (№ 502): Словник (по среднобългарския превод на ПНЧ по български ръкопис ПОИИ № 502 от архива на Петербургското отделение на Института за история на Руската академия на науките, колекцията на Н. Лихачев под № 502; ръкописът се датира преди 1348 г. и представя първата част на ПНЧ до 29 глава)⁴¹.
- Попов 1985: Попов, Г. Триодни произведения на Константин Преславски. — Кирило-Методиевски студии. Кн. 2. София, 1985.
- ПСЕ — Похвално слово за Евтимий от Григорий Цамблак (Спасова 1999).
- ПСМГ: Похвално слово за арх. Михаил и Гавриил от Климент Охридски в Зографски сборник № 103 от XIV в., бълг. (Иванов 1970).
- ПсайП: Похвално слово за Йоан Поливотски от Патриарх Евтимий (Карачорова 2011).

⁴¹ Благодаря сърдечно на Събка Богданова за предоставения ми словник (под печат).

- ПелКЕ: Похвално слово за равноапостолите Константин и Елена от Патриарх Евтимий (Карачорова 2011).
- ПелН: Похвално слово за великомъченица Неделя от Патриарх Евтимий (Карачорова 2011).
- Рибарова 2005: Рибарова, З. Јазикот на македонските црковно-словенски текстови. Скопје, 2005.
- Сб. № 47: Сборник от слова, Рила, НМРМ № 47, посл. четврт на XIV в. (Бележки 2003).
- СБП: Слово за Божественото преображение от Григорий Цамблак (Спасова 1999).
- СБТ: Слово за божествени тайни от Григорий Цамблак (Спасова 1999).
- СВМД: Слово за великомъченик Димитър от Григорий Цамблак (Спасова 1999).
- СВП: Слово на Велики петък от Григорий Цамблак (вж. Спасова 1999).
- СГ: Слово за св. Георги от Григорий Цамблак по ръкопис Син № 235 (384), ГИМ (Спасова 1999, дополнителна бележка в края на книгата).
- Скитски патерик: Петков, П. Лексикални и словообразователни варианти в текста на Скитския патерик — В: Преславска книжовна школа, Т. 9. Шумен, 2006, 120—134.
- СлДрЯ: Словарь древнерусского языка (XI—XIV вв.), Т. I—IX. Москва, 1986—2012.
- Слепч: Слепченски апостол (СЯС).
- СлРЯ: Словарь русского языка XI—XVII вв. Вып. 1—29 (А-сулебный). Москва, 1975—2011.
- Служба за Йоан Сучавски: Служба за Йоан Сучавски от Григорий Цамблак (Кожухаров 2004).
- Служба за св. Петка Епиватска: Служба за св. Петка Епиватска (Търновска) в Празничен миней от 15 в., Рил 17 (Кожухаров 2004).
- Служба за Стефан Дечански: Служба за Стефан Дечански от Григорий Цамблак (Кожухаров 2004).
- Софийски (Кукленски) Песнивец: Псалтир тълковен, Софийски (Кукленски) Песнивец (Бележки 2003, 40-41).
- Спасова 1999: Спасова, М. Сложните думи в съчиненията на Григорий Цамблак. Велико Търново, 1999.
- СПО: Слово за похвала за отците от Григорий Цамблак (Спасова 1999).
- СПП: Слово за Петър и Павел от Григорий Цамблак (Спасова 1999).
- СРБ: Слово на Рождество Богородично от от Григорий Цамблак (Спасова 1999).
- Срезн: Срезневский, И. Материалы для Словаря древнерусского языка по письменным памятникам. Т. I—III. СПб., 1893, 1902, 1912. Репринтное издание. Москва, 1989.

- СТ:** Служба за царица Теофана от Патриарх Евтимий (Карачорова 2011).
- Стиш:** Петков, Г., М. Спасова. Търновската редакция на Стишния пролог. Текстовете. Лексикален индекс. Т. I, месец септември. Пловдив, 2008; Т. II, месец октомври. Пловдив, 2009; Т. III, месец ноември. Пловдив, 2009; Т. IV, месец декември. Пловдив, 2010; Т. V, месец януари. Пловдив, 2010; Т. VI, месец февруари. Пловдив, 2011; Т. VII, месец март. Пловдив, 2012; Т. VIII, месец април. Пловдив, 2013; Т. IX, месец май. Пловдив, 2013; Т. X, месец юни. Пловдив, 2013; Т. XI, месец юли. Пловдив, 2013; Т. XII, месец август. Пловдив, 2014.
- СтПр:** Павлова, Р., В. Желязкова. Станиславов (Лесновски) пролог от 1330 г. Велико Търново, 1999.
- Струм. ап.:** Струмишки апостол, XII в., бълг. (СЯС).
- СЧМ:** Слово за четиридесетте мъченици (Спасова 1999).
- СЯС:** Словарь старославянского языка. Репринтное издание. Т. I—IV. Спб., 2006.
- Тасева 2010:** Тасева, Л. Триодните синаксари в средновековната славянска книжнина. Текстологично изследване. Издание на Закхеевия превод. Словоуказатели. Weiher-Freiburg I. Br, 2010.
- Троянска притча:** (вж. Ман).
- ТълкПП:** Димитрова, М. Тълкувания на Песен на Песните в ръкопис 2/24 от Рилската света обител. София, 2012.
- Харалампиев 1990:** Харалампиев, Ив. Езикът и езиковата реформа на Евтимий Търновски. София, 1990.
- Христ:** Христианополски апостол (СЯС).
- Христова-Шомова 2004:** Служебният апостол в славянската ръкописна традиция. Тм I. Изследване на библейския текст. София, 2004.
- Цет 1970:** Zett, R. Beiträge zur geschichte der nominalkomposita im serbokroatischen. Die altserbische Periode. Köln, 1970.
- Цибранска, Карамфилова 2007:** Цибранска, М., П. Карамфилова. Сложните думи в житието на Ромил Видински. — В: Търновска книжовна школа. Т. 8. Велико Търново, 2007.
- Шни:** Шнишатовачки апостол (СЯС).
- Ягич 1886:** Ягич, И. Служебния миней за септември, октомври и ноември въ церковнославянскомъ переводѣ по русскимъ рукописемъ 1095—1097 г. Трудъ орд. акад. И. В. Ягича. Санктпетербургъ, 1886 (Памятники древнерусского языка. Томъ I). histdict.uni-sofia.bg

СЪКРАЩЕНИЯ

- ГИМ — Государственный исторический музей, Москва.
КСП — класически старобългарски паметници.
Мин IX — Миней за септември, 1095—1097 г.
Мин X — Миней за октомври, 1096 г.
Мин XI — Миней за ноември, 1097 г.
НМРМ — Национален музей „Рилски манастир“.
НБКМ — Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, София.
НБС — Народна библиотека Србије, Београд.
НСБ — Национална и свеучилишна библиотека, Загреб.
РГАДА — Российский государственный архив древних актов, Москва.
РНБ — Российская национальная библиотека, Санкт Петербург.